

Sevinc Abasova (Abdullayeva)⁸⁹
GÜCLÜ VƏTƏNDAŞLIQ, TƏVAZOKARLIQ VƏ QÜRUR HISSİ BƏDİİ
SƏNƏTİN SƏRVƏTİDİR

Əzəli və əbədi olaraq insana-dövrə, zəmanəyə ismarlanan poeziyanı yaşadan, ucaldan böyük istedadlarla yanaşı, onun xiridarı olan dövr, zəmanə və oxucuları olub. Şükürlər olsun ki, Azərbaycan şeiri zaman-zaman bütün sədləri aşaraq maneələrdən uğurla keçdi. Dünya və Azərbaycan klassikasına söykənib qüdrətli poeziya səltənəti yaratdı. İldən-ilə, əsrdən-əsrə klassik şeirin təcrübə yoluna arxalanaraq böyük ustadlar-dahilər yetişdirdi. N. Gəncəvidən baş alıb gələn pak-müqəddəs təsrübə-poeziya yolu, Azərbaycan şeirinə İ. Nəsimi, Ş. İ. Xətai, M. Füzuli, M. P. Vaqif kimi ustadlar bəxş etdi. Klassik ənənələri yaradıcı şəkildə davam və inkişaf etdirən XIX-XX əsr şeir məktəbləri ilə; Q. Zakir, S. Ə. Şirvani, A. Bakıxanov və s. Azərbaycanın şair xalq, poeziya məkanı olduğunu təsdiq etdi. Zirvələr fəth edən XX əsr Azərbaycan şeiri ilə (M. Ə. Sabir, S. Vurğun, R. Rza) klassik ənənələri yaradıcı şəkildə davam və inkişaf etdirməyin əsaslarını, yollarını hazırladı. Yeni nəsil poeziyası ilə; B. Vahabzadə, B. Azıroğlu, N. Xəzri, H. Arif, N. Həsənzadə 60-cı illər şeir məktəblərini, daha irəli gedərək F. Sadiq, A. Babayev, F. Qoca, M. Araz C. Novruz və s. kimi ustad şairlər nəslini yetişdirdi. Yüksək fitri istedadları, həyata-insana aydın baxışları ilə seçilən müasir sənətkarlar nəslinin görkəmli nümayəndələrindən olan Hidayət Orucov, özünün poeziya buketi, nəغمə çələngi ilə bu milli-bəşəri şeir məkanının layiqli davamçılardan olduğunu sübut edə bildi. Böyük S. Vurğunun "Bizdə şeir də var, sənət də vardı, şairə, sənətə hörmət də vardı" kəlamını – məfkurəsini əsas götürdü, ona sadıq qaldı, yazı-yazı özünə və şeirinə dərin hörmət və məhəbbət qazandırdı.

H. Orucov poeziyasının müəyyən bir hissəsi ömrünün bahar çağlarında qələmə alınan, yaşadığı sovet zamanında, Ermənistan adlanan doğma Azərbaycan torpağında kamala yetən şeir nümunələridir. H. Orucov yalnız şairlik eləmədi, o, akad. N. Cəfərovun dediyi kimi "Azərbaycanlıların yaşadığı hər bir rayonu, kəndi gəzərək azərbaycanlılıq ideyalarını cəsarətlə, təmkinlə, özünəməxsus yüksək mədəniyyətlə təbliğ edən enerjili gənc, təbii ki, artıq "yadlaşmış vətən"də qala bilməzdi. Azərbaycan ziyalılarının XIX əsrdən başlayaraq həmişə "dost" adlandırdıqları (və məhz dost görmək istədikləri) xəyanətkar erməni "ideoloq"ları nəhayət son görkəmli Azərbaycan ziyalisini da Ermənistandan uzaqlaşdırdılar." (1. səh. 5.)

H. Orucov bələd olduğu, doğma Azərbaycanda, sinkretik mahiyyətli, estetik fəallıq və intensiv xarakterli elmi-sənət, poeziya mühitində yaradıcılığını davam etdirdi. Tez bir zamanda, Bakı poeziya mühitinin səviyyəli şairlərindən biri kimi şöhrət qazandı. Bakı poeziya mühitinin üstünlüyü bir də onda idi ki, bu mühit ötən illərin uğurlu ənənələrini qoruyub saxlamaqla yanaşı, növbəti ədəbi proses və mərhələlərə istiqamət vermək prinsiplərinin əsaslarını hazırlamaq üçün klassik və müasir bədii inkişafın uğurlu təcrübə yolunu gələcək ədəbi proseslər üçün nümunə kimi gündəmə gətirdilər. Müasir bədii ədəbiyyatı; poeziyanı, bədii nəsr, dramaturgiyanı, tənqid və ədəbiyətşünaslığı yaradan, qoruyan, gələcək nəsillərə çatdıran müasir bədii söz ustaları mənəvi-əxlaqi kamilliyin inkişafı üçün çox işlər gördülər, dəyərli əsərləri ilə nümunə göstərdilər. Xüsuslə, 60-cı illər, orta nəsil nümayəndələri; B. Vahabzadə, B. Azıroğlu, N. Həsənzadə, F. Sadiq, A. Babayev, F. Qoca, N. Xəzri, H. Arif, M. Araz, C. Novruz və b. səmərəli fəaliyyətləri ilə müasir ədəbi növ və janr anlayışına dəyərli yeniliklər gətirdilər, poeziyanın hüdud və imkanlarını üzə çıxardılar. Vaxtilə N. Gəncəvinin dediyi "Sözü mənzum demək asandır, asan, gərək nəzm üstündə möhkəm durasan" tövsiyəsi-hökmü müasir ədəbi proseslərdə hakim mövqeyə çıxdı. Poeziya pak, müqəddəs insan, hiss və duyğuları kimi doğmalaşmağa başladı. Bədii sözə hakim və sahib olmaq arzusu xüsusi surət aldı. Yaxşı mənada rəqabət XX-XXI əsr üçün bir neçə ustad sənətkar yetişdirdi. Belə yaradıcı, poetik surət yarışına qoşulan və özünün nümunəvi yaradıcılıq yolu ilə fərqlənən sənətkarlardan biri də H. Orucov oldu.

Yaradıcılığına bələdçilik bunu deməyə haqq verir ki, H. Orucov bir müddət əslən Azərbaycan torpağı olan Ermənistanda yaşasa da, yazıb-yaratsa da bütün ömrü, yaradıcılığı boyu bir an da olsa azərbaycanlı, türkçü, islamçı olduğunu unutmamış, milli ruhunu, milli zövqünü azalmağa qoymamış, indinin özündə də azərbaycançılıq, türkçülük məfkurəsi ilə yazıb yaradan ustad qələm sahiblərindən biri kimi fəaliyyətini davam etdirir. Şeir toplularını vərəqlədikcə onun milli ruh, amal və məqsəd uğrundakı şair fəaliyyəti çox aydın görünməkdədir.

Məmməd Araz, dağlar məndən gen düşdü-

Kim eşidər harayımı, hayımı?

Bu nə möhnət, nə amnsız gərdişdi-

Yaşamıram halal ömür payımı.

Yada qaldı babaların Vətəni,

Kim aradı şəhid olub-itəni?

Quş çəkili-bura gəlib yetəni...

Tanımadım öz dostumu, tayımı. (1. səh. 121)

Vətəndaşlıq, milli ləyaqət, qürur hissi, bütövlükdə azərbaycançılıq məfkurəsi H. Orucovun ilk şeirlərindən baş alıb gəlsə də, ermənilərin Azərbaycan torpaqlarının işğal etməsindən sonra daha ciddi görkəm aldı, həm də müasir tələblər səviyyəsində ictimai məzmun kəsb etdi.

İgidlər hünərlə gəzib-dolanar,

Bircə qorxaqlardı meydandan qaçan.

Yoxuşlu, burumlu bir yol uzanar.

Körpə beşiyimdən məzarımacan...

Günlərin, illəri adi deyilsə,
Yıxılsan nə acı, nə də ki, usan.
Dünyada kişi tək yaşaya bilsə,
Məzardan sonra da yaşayar insan. (1.səh.163-164)

İnsan və zaman problemi, həyata, müasirliyə, ictimai həqiqətlərə fəal münasibət H.Orucovun əsas poetik obyektləri oldu. Vətəndaşlığın yüksək sənətkarlıqla poetikləşməsi onun bir çox şeirlərinin ictimai məzmununu müasir tələb və ehtiyaclar səviyyəsinə qaldırdı. Əksər şeirlərində bədii amal-düşüncə, müsbət idealın tələb və prinsipləri əhatəsində, zaman və insan kontekstində cəmiyyət həyatının real qənaətləri kimi bədii həllini tapdı.

Qardaş, məhəbbətdən nələr yazılıb,
Bundan sonra neçə kitab yazılar?
Torpaq, sinən neçə yerdən qazılıb?
Bundan sonra neçə yerdən qazılar?

Adsız cığırarla qalxaq yuxarı,
Ömür parçasıdı hər eniş-yoxuş.
Meşələr –qəlbimin həmdəmi, yarı,
Onun yaşını da torpaqdan soruş!

Seyr et zirvələri, dağı-dərəni,
Allah, dağları da insansız qoyma.
Könül, göz çiçəkli çöllü, çəmənli,
Ömürdən ötüşən günləri sayma.(1.səh174)

H.Orucovun şair xarakterini səciyyələndirən "Qara çaylıq daşıyam", "Şeirim, bağışla", "Yol gedirəm", "Dağlar, sahillər", "Taleyin göndərişi", "Salam dünya" silsilə şeirlərində təsvir obyektinin reallığı və ona şair münasibəti (obyekt mövzu-subyekt ideya-məzmun), ümumən həyata-insana real, müasir baxış, zamanın psixologiyasını, cəmiyyətin ictimai-siyasi həyatını konkret fakt və detallarla, bədiiləşdirilməsi, müşahidə və axtarıqlarının səviyyəsi haqda xoş təəssürat yaradır. "Haqq, ədalət özü didərgin düşüb" silsilə şeirləri H.Orucovun əsl ziyalı-vətəndaş qələm sahibi olduğunu bütün əzəməti ilə təsdiq edir.

Küləkli çöllərdə, qarlı havada
Kəsə cığır ları gəzən tapılmaz.
Göz yaşları qalan isti yuvada
Təndirlər üşüyər-
Çörək yapılmaz.
Düşmənim gizləni, düşməni dalında,
Bu daş hansı dağdan qopub sürüşüb?
Bizim bu günlərin qovğalarında
Haqq, ədalət özü didərgin düşüb.(1.səh.180-181)

"İnsan və zaman" problemi H.Orucovun poeziyasında qırmızı xəttlə keçən mövzular sırasındadır. Həyatın tələbi, ictimai həqiqətlər onun poeziyasında müasir ehtiyaclar, tipik görüntülər kimi üzə çıxır, özü də şairin sənətkarlıq-vətəndaşlıq səviyyəsini, həyata-insana baxışını, istedadının sonsuzluğunu göstərir. "Təbiət tərifləyib", "Uşaqılıqla üz-üzə", "Ana gözləri", "Cəsarət" və digər şeirlərində səviyyəli vətəndaşlıq ruhu hakimdir.

H. Orucovun "Dağlar və mən", "Dərələr qovuşanda", "Payızla qış arasında", "Təbiət tərifləyib", "Ata yurdunda" və digər təbiət şeirlərində də bədii düşüncə müasir zaman və cəmiyyət həyatının real qənaətləri kimi bədiiləşdirilir. "Köçmüş dağ kəndinin nəğməsi" .eirində şair təbiətlə insan münasibətlərinin əbədiliyinə toxunur.

Meşə də, təpə də, yalçın qaya da
İsinmək, canlanmaq niyyətindədir.
Yox, gərək bu kəndi kimsə oyada,
Bu kənd insanların həsrətindədir.

Sular da, quşlar da həvəssiz dinər,
Köçmüş kəndin yurdu batıbdır yasa.
Məbəd də qaranlıq zindana dönər,
Orda addımlayan insan olmasa!(1.səh. 201)

H.Orucovun şair xarakterini səciyyələndirən "Mıgırçayı", "Araz" qatarı", "Çinar", "Vətən həsrəti", "Cəsarət", və s. əsərlərində təsvir obyektinin reallığı, insan psixoloiası və cəmiyyət mənəviyyatının konkret faktlarla təsviri yüksək səviyyədə poetikləşir.

Mənəvi borca sədaqət, ömür və həyat üçün cavabdehlik, ümumən nikbin poetik ruh H. Orucovun poeziyasının mövzular aləmində ilk sırada dayanır. Poetik səviyyə, mövzusunun asılı olmayaraq H. Orucovun əksər .eirlərində kövrək insan hissləri, şirin xatirələrtək ümumiləşir. "Sən ,o, mən", .eirində həzin bir ruh, kövrək bir arzu-istək kimi, lirik-romantik xarakterlər, yaşanan və davam edən arzular kimi ümumiləşir.

Bir kövrək misrasan,
gül ləçəyisən,
Büllurdan şəffafsan,
göylərdən təmiz.
Bülbül nəğməsisən,
dağ çiçəyisən,
Həm qaynar çeşməsən,
həm çağlar dəniz.

İlahi kitabın, oxunmasan da,
Hələ açılmayıb heç bir varığın.
Bir sevgi hissini toxunmasan da,
Mən sevən ürəkdə gəzir sorağın.(1.səh.322-323)

H. Orucov poeziyasının səmimi təvazökar xarakterinin təbiiliyi, bir də ondadır ki, əksər şeirlərində oxucuların istək və arzuları ilə, şairin müsbət ideali vahid bir ruh, mətləb və məqsəd kimi birləşir-təzahür edir. İnsan və həyat üçün cavabdehlik, insan hissələrinə, həyatın görünən və arzu edilən ehtiyac-tələb və məqamlarına yüksək poetik baxış H. Orucov poeziyasının mövzular aləmində ilk sırada dayanır. Onun lirik-romantik, təbiət və məhəbbət şeirləri də bu qəbildəndir. Bu tipli əsərlərində də, mənəvi borca sədaqət, vətəndaşlıq hissi sinkretik xarakterdədir. Nəzərə alsaq ki, buraya sənətkar xarakterindən, şəxsiyyətindən tutmuş, müasir zamana, insana, ədəbi proses və mərhələlərə, xüsusilə də oxucuların tələb və ehtiyaclarına aydın münasibət-baxış vardır., özü də bu amal H. Orucovun şair məramnaməsinin əsas məğzini təyin və təşkil edir, onu 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə latin qrafikasında çap olunmuş "Seçilmiş əsərləri"ni real-təbii və tipik mövzular aləminə, dərin və səviyyəli ideya-məzmununa, qürur və vətəndaşlıq hissini görə XXI əsrin nümunəvi poeziya toplusu adlandırmaq –saymaq olar. Bir də ona görə ki, "Seçilmiş əsərləri"ndə toplanan şeirləri müasir bir amal, möhtəşəm bir poetik-ictimai ruh birləşdirir. O da qüdrətli vətəndaşlıq, yüksək mənəvi-əxlaqi kamilliklə yığılmış vahid-müqəddəs azərbaycançılıq məfkurəsidir. Bu ruh-bu məfkurə azad və müstəqil Azərbaycana dərin məhəbbətlə bağlı olan şairin vətənpərvərlik-vətəndaşlıq ruhu-məhəbbətidir. Şair haqlı yazır:

Yayın odunda da buztək donarsan,
Nə canın isinər, nə də yanarsan,
Doğma ananı da ögey sanarsan,
Qəlbində çağlayan məhəbbət yoxsa!(1.səh.320)

"Seçilmiş əsərləri"ndə H. Orucovun mahir ziyalı-vətəndaş sənətkar olduğunu təsdiq edən zəngin faktlar, rəngarəng mövzular aləmi, dərin və müasir ideya-məzmun belə bir mülahizə deməyə haqq verir ki, səviyyəli yaradıcılıq yolu keçən, məzmunlu və məqsədli fəaliyyəti ilə böyük publisist, nasir, ədəbiyyatşünas alim, dramaturq, qüdrətli ictimai xadim kimi ad qazanan H. Orucov şərəfli və davamlı fəaliyyət yoluna bu gün də inamla irəliləyir. Bu yolda ona yeni-yeni uğurlar, nailiyyətlər arzu edirik

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Hidayət. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Şərq-Qərb, 2007. 488 səh.

Резюме

Статья посвящена поэзии поэта-гражданина И.Оруджева. И.Оруджев, в основном являясь одним из представителей литературного этапа 60-х годов XX века, и сегодня успешно продолжает свое литературно-художественное творчество. В статье рассказывается об идейном содержании его поэзии и некоторых художественных задачах, даются примеры его стихов.

Ключевые слова: поэзия, литературный этап, мастерство, идейное содержание, поэт.

Summary

The article is dedicated to the poetry of the citizen and poet I. Orudzhev. I. Orudzhev, mainly being one of the representatives of the literary stage of the 60s of the XX century, and today successfully continues his literary and artistic work.

The article tells about the ideological content of his poetry and some artistic tasks, also was given examples of his poems.

Key words: poetry, literary stage, mastery, ideological content, poet.

Rayçı: dos.İ.Rəhmanova